

МЕХНАТ МУХОФАЗАСИ БЎЛИМИ.

Менга “Бино ва иншоотлар қурилиши, геодезия картография ва кадастр” кафедраси томонидан битириув малакавий иши мавзуси сифатида “Фарғона тумани 32-МТМ биносини реконструкция қилиш ва худудни ободонлаштириш” бажариш вазифа қилиб берилган.

“Фарғона тумани 32-МТМ биносини реконструкция қилиш ва худудни ободонлаштириш” мавзусини асосий вазифаси Ўзбекистон Республикасини ва чет эл мамлакатларини енгил турар-жой билан таъминлаш тўғрисидаги қарорини бажаришга қаратилган. Барча қурилиш монтаж ишлари ҚМҚ 3.01.02-00 “Қурилишда ҳавфсизлик техникаси” норма ва қоидаларига амал қилинган ҳолда олиб борилиши зарур.

Қурилиш майдончасини ташкил қилишда, иш участкаларини, машиналар ва транспорт воситаларининг ўтувларини, одамлар учун йўлларни ташкил қилаётганда ҳавфли ишлаб чиқариш омиллари доимо ёки потенциал мавжуд бўладиган соҳаларда одамлар учун ҳавфли зоналарни аниқлаб қўйиш лозим.

Ҳавфли ишлаб чиқариш омиллари доимо мавжуд бўладиган зоналар қўйидагилардир:

- Электр қурилмаларнинг изоляцияланмаган қисмлари яқини;
- Йўл қўйилиши мумкин бўлган чегаралардан юқори концентрацияларда зарарли моддалар мавжуд бўлган ёки йўл қўйилиши мумкин бўлганидан юқори интенсивлиги шовқинлар таъсир қиласиган жойлар;

Ишлаб чиқариш омилларини потенциал ҳавфли таъсир қилувчи зоналарига қўйидагилар киради:

- Қурилаётган бинонинг яқинидаги худуд участкалари, конструкциялар ва ускуналар монтажи;
- Баландлиги бўйича 1.3 м ва ундан ортиқ ортиқ тўсилмаган нишобли зона яқинлари;
- Машиналарнинг, ускуна ва уларнинг қисмлари, ишчи аъзоларининг ҳаракатланган зоналари;

- Устида юк кўтарувчи кранларда юкларнинг кўчиши юз берадиган жойлар.

Электрпайванд ва газ-аланга ишларни ушбу ярусда бажариш жойлари, шунингдек қуида жойлашган яруслардаги жойлар ямайдиган ҳимоя тўшамаси ёки ёнмайдиган материал билан ҳимояланган тўшама йўқлигига камидаги 5 м радиусда ёнувчи материаллардан, портлаш ҳавфи бўлган материаллар ва курилмалардан эса камидаги 10 м радиусда бўлиши лозим.

Конструкциялар элементларини кесаётганда, кесилган элементларни тасодифан тушиб кетишига қарши тадбирлар кўрилиши лозим.

Ёпиқ хажмлар ичида бир вақтни ўзида электр пайвандлаш ва газаланга ишларни бажаришга йўл қўйилмайди.

Газ узатувчи шлангларни горелкалар, кескичлар ва редукторлар нипелларида маъкамлашни, шунингдек шлангларни улашни қисувчи хомутлар воситасида бажариш лозим.

Ускуналар ичида ёки ёпиқ хоналарда изоляциялаш ишларини бажаришда уларни шамоллатиш ва кучланиши 12 вольтдан ортиқ бўлмаган электр тармоғидан портлаш ҳавфи бўлмаган ижродаги арматурали махаллий электр ёритиш билан таъминлаш лозим.

Ишлаётган ер ости коммуникациялари жойлашган жойларда ер ости ишларини бажариш бошлангунча, ушбу коммуникацияларни ишлатувчи ташкилотлар билан хавфсиз ишлаш шароитлари бўйича тадбирлар ишлаб чиқилиши ва келишилиши, ер ости коммуникацияларининг жойдаги ўринлари тегишли белгилар ёки ёзувлар билан белгилаб чиқилиши лозим.

Монтаж ишлари олиб борилаётган жойларда бошқа ишларни бажарилиши ва бегона шахсларни бўлишига руҳсат берилмайди.

Лойихалашда ҳавфли ва заарли омиллар.

Бўлимда бир нечта заарли ва ҳавфли омиллар мавжуд, булар хар хил турдаги буғлар, газлар, чанглар, шовқинлар ва х.к.

Буғлар, чанглар одамнинг организмини асаллантиради ва кўз пардасини ишдан чиқариши мумкин. Тебраниш ва шовқин туфайли касбий касалликлар

пайдо бўлади. Чиқадиган товуш одамнинг миясига таъсир этиб уни чарчатади ва маълум касалликларни келиб чиқишига сабаб бўлади.

Ҳавфли омилларнинг бири бу металлга ишлов берган вақтида стружка, асбоб синиклари учиб одамга жароҳат қилиши мумкин. Бундан ташқари ҳавфли омилларнинг бири электр токи. Чунки ҳамма жиҳозлар электр токи билан ишлайди.

Жароҳатланишни олдини олиш учун:

- ҳамма ишлов бериш дастгоҳлар махсус кожухлар билан ёки тўсиқлар таъминланиши керак;
- электр жиҳозлар ерга уланиши керак;
- ишчиларга шахсий ҳимоя воситалари тарқатилиши керак;

Бўлимларда ўтиш ва транспортда ўтиш йўллари ҳам мавжуд бўлиши керак, улар меъёрга қараганда йўллар 1200 - 2000мм бўлиши керак. Уларни сони технологик жараён катта - кичиклигига қараб олинади. Одамнинг ўлчови 800 мм олинади. Одам ва станок ўртаси 1500 мм масофа олинади.

Ишлаб чиқариш жойидаги ёритилиш тизимини танлаш.

Саноат тармоқларига ёритилганлик нормаларига мос ҳолатда табиий ва сунъий ёритилиш олинади. Лойиҳаланаётган бўлимда табиий ва сунъий ёруғлик кўзда тутилган. Табиий ёритилиш ойнак ва фонарлар орқали амалга оширилади. Табиий ёритиш кўрсаткичи (ТЁК) меъёр - 0.1 - 10 % олинади. Сунъий ёритилиш эса газозарядли лампалар орқали амалга оширилади. Бу люминесцентли лампалардир. Ёритилиш оқимидан фойдаланиш кўрсаткичига асосланган ҳисоб китоб бўйича керакли нур оқими $\Phi_p=5220$ лм бўлиши керак. Бўлимда талаб этилган меъёрий ёруғлик ўртачаси $\mathcal{E}_n = 300$ лк га teng. Лампалар сони қуйидагича топилади:

Иншоотлар ҳажми ва майдони белгиланади. Шунинг учун хар бир ишчига 20m^2 майдон ва 80 m^3 бино ҳажми ажратилган.

$$\mathcal{B}_n = \mathcal{B} - \mathcal{B}_c - \mathcal{B}_{n.m}$$

$$H - \text{бино баландлиги} - 15.85 \text{ м}$$

$$\mathcal{B}_c - 0.1$$

ъ_{п.м} - 0.8

$$T_p = 15.85 - 0.1 - 0.8 = 14.95 \text{ м}$$

Коэффициентни аниклаймиз.

$$I = \frac{a \times b}{np(a+b)} = \frac{14.4 \times 48}{14.95(14.4 + 48)} = 0.9$$

Бу ерда: a – бино эни; в- бино узунлиги

Лампалар сони қуйидаги формуладан аникланади:

$$H = \frac{E_n \cdot S \cdot K \cdot i}{F_l n}; \quad H = \frac{300 \cdot 270 \cdot 1,6 \cdot 0,9}{5220 \cdot 0,41} = 54.5 \text{ дона, демак 55 та лампа}$$

Участка учун 55 дона лампа олинади.

Люминисцентли лампалар шахмат тартибида жойлашган бўлади. Авария ҳолатини олдини олиш учун электр йўлларига авария ҳолдаги ёритиш кўзда тутилади.

ВЕНТИЛЯЦИЯ ТИЗИМИНИ ТАНЛАШ

Биноларни лойихалаштиришдаги талаб этилган санитар қоидаларига мос келадиган ишлаб чиқариш бинолари учун мувофиқ иқлимий шароитларни асослаб бериш. Ишлаб чиқариш корхоналарида ҳавонинг ҳарорати бошқарилмаса $t= 18-25^{\circ}$ дан $t=30^{\circ}$ гача кўтарилиб кетиши мумкин. Нормал меҳнат қилиш учун иш қилинадиган хоналардаги ҳавонинг таркиби атмосфера ҳавосига яқин бўлиши керак. Ҳаводаги заарли газлар, иш жараёнида ҳосил бўлган буғ, чанглар киши организмига қаттиқ таъсир қиласди, нафас сиқилади, юрак қаттиқ ура бошлайди. Шунинг учун иш зонасидаги бўлишига йўл кўйиладиган заарли аралашмалар миқдорини нормал ҳолатга келтириш учун ҳавони янгилаб турадиган вентиляциялар қурилади. Вентиляция хонадаги ҳавода кислород ва бошқа газларни нормал миқдорга, шунингдек ъаво температурасини нормал даражага келтиради.

Қишда $t=17- 19^{\circ}$ $\varphi = 40-60\%$

Ёзда $t=20 - 22^{\circ}$ $\varphi = 40-60\%$

Ишлаб чиқариш бинолари учун умумий ҳаво алмашинувини қуйидагича топамиз:

$$Л_{tp}=Л_{vit} = \frac{Qizb}{C(t_{vim} - t_{pr}) \cdot r}; \text{ м}^3/\text{соат.}$$

$$К_{изб}=К_{об}+К_{п}+К_{м}=300000+200000+180000=500000$$

Л_{тр} ва Л_{вит} – келаётган ва чиқиб кетаётган хаво қиймати;

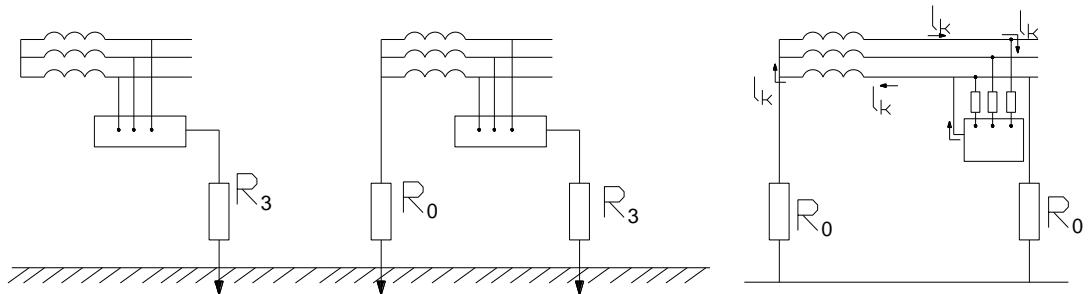
Т_{ит} ва Т_{вим} – келаётган ва чиқиб кетаётган ҳаво ҳарорати;

$$Л_{tp} \text{ ва } Л_{vit} = \frac{500000}{0,24(30-22)1.73} = 222000 \text{ м}^3/\text{соат.}$$

ЭЛЕКТР ХАВФСИЗЛИГИ

Ишлаб чиқариш корхоналарида электр токи кенг қўлланилади. Яъни электр энергиясини механик, иссиқлик, ёруғлик энергияларига ва ишлаб чиқаришда кенг қўлланилади. Электр ускуналарда ишлаётган ходим кучланиш таъсиридаги ускунанинг ток келиб турадиган қисмларига тасодифан тегиб кетмаслиги учун бу қисмлар махсус тўсиқлар билан ўралган. Кишиларни электр токидан шикастланиш ҳавфи борлиги тўғрисида огоҳлантириш учун плакатлардан фойдаланилади. Плакатлар тақиқловчи, огоҳлантирувчи, эслатувчи ва руҳсат этувчи бўлиши керак.

Кишиларнинг электр токидан шикастланишининг олдини олишга қаратилган асосий воситалардан бири ерга улашдир. Бунинг учун ерга улагич (заземлитель) ва ерга уловчи симлар ишлатилади.

Ундан ташқари нолга улаш ҳимоялари, қўшимча изоляция, ҳимоя тўсиқлари қўлланилади. Ёритиш арматураси, электр двигателлар ва токда ишлайдиган бошқа асбоб ускуналарни демонтаж қилгандан кейин сим ёки

кабелларни изоляцияланмаган учларини кучланиш таъсирида қолдириш мумкин эмас.

Электр установкаларни уларнинг ток ўтадиган ва изоляцияланмаган очик қисмларига тегиб кетиш ҳавфи туғилмайдиган қилиб ўрнатиш керак. Электр усқунани корпус ва бошқа конструктив қисмлари кучланиш таъсирида бўлган пайтдаги ҳавфни камайтириш ёки йўқотиш учун қуидаги чоралар кўрилади: ток ўти турмайдиган металл қисмлар ҳимоялаш мақсадида ерга уланади, ажратиб қўйилади, изоляцияланади ёки ўзи орқали ток ўтказмайдиган материалдан ясалади ва изоляцияланган тагликлар қўлланилади.

ЁНГИН ҲАВФСИЗЛИГИ

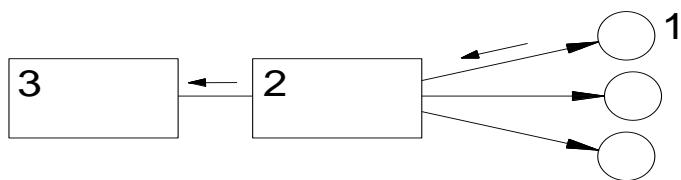
Ҳозирги қурилишлар индустрисал усувларда олиб борилади. Шунга қарамай ёнгиндан ҳимоялаш тартиб қоидаларга қатъий риоя қилиш керак. Иншоотлар ва ҳар хил омборлар тушадиган жой шундай танланган, муваққат объектларнинг бирида чиққан ёнгин ёнидаги обектга ўта олмайди. Қурилишни ташкил этиш лойиҳасида шу талабларни назарда тутиб қурилишни бош режасида обектларнинг ҳаммаси бир - биридан маълум масофада жойлаштирилади. Қурилиш майдонидан катта кўчага чиқиладиган йўл камида иккита бўлиши керак. Ёнгин ўчириш машиналари ўтадиган ва бинога келинадиган ҳамда бошқа йўллар яхши ёритилган, ҳамиша бўш ва ўт ўчириш машиналари bemalol ўта оладиган даражада бўлиши керак.

Ҳар қайси участкаларда ўт ўчириш усқуналари ва инвентари бўлиши шарт. Ўт ўчириш энг оддий воситалари қаторига қуидагилар киради: ўт ўчиргичлар, сув солинган идишлар, кум солинган яшиклар, лом, болта, илгак, белкурак ва чеалклар қизил рангга бўялади.

Қўрилаётган обектларда ҳаммага қўриниб турадиган ва ўтиб кетиб юрса бўладиган жойга қоқиб қўйилган маҳсус шитлар осилади ва ушбу шитларни шартли белгилари, ишоралари, тарнспорт машиналарда қурилиш учун олиб келинаётган вақтда бу жараёнлар шафёрлага фойда беради.

ҮТГА ҚАРШИ СУВ ТАЪМИНОТИ

Лойихаланаётган цех бўлимда сувни йиғиш, ташиш, сақлаш ва фойдаланиш мухандислик қурилмаси мавжуд. Бўлим ёнғин гидранти, сув ховузчаси, шланглар билан таъминланган. Ёнғин ҳавфсизлиги асосий шартларини таъминлаш учун автоматик воситалар қўлланилади. Бўлимда ПОСТ – 1 хабар берувчи қурилма қўлланилган. Уч донадан иборат 20m^2 майдонни назорат қила олиб, 70°C га иш бошлайди. Бундан ташқари ДВ-1 хабарлатгич схемаси қўлланилган.

ДВ-1 хабарлатгичнинг схемаси

- 1- Хабарлатгичлар;
- 2- қабул қилувчи ускуна;
- 3- ёнғин пульти;

ҚУРИЛИШ МАШИНАЛАРИ ҲАВФСИЗЛИГИ

Қурилиш машиналари, агрегатларида ишлаётганда бахтсиз ҳодисаларга куйидагилар сабаб бўлади:

- ҳавфсизлик умумий талабларининг бажарилмаслиги, зарур тўсиқларнинг йўқлиги, электр токидан шикастланишининг олдини олишга қаратилган чора - тадбирларнинг ўз вақтида кўриб қўйилмаганлиги;
- машинани ҳавфсиз ишлатиш қоидалари бузилганлиги;
- ҳар бир машинада ишлаш бошлашдан олдин ишчига қўлланма берилади. Бу қўлланмада энг катта юк ва юриш тезлиги ҳақидаги маълумотлар, қандай ишларни бирга олиб бориш мумкинлиги, сигналлар системаси.

Ишни бошлашдан олдин:

Машинада ва машина ишлайдиган зонада огоҳлантирувчи ёзувлар, белгилар, плакатлар ва ҳавфсизлик техникасига доир қўлланма бор йўқлигини, электр билан юрадиган машиналар ҳамда механизмларнинг ерга қанчалик тўғри уланганлигини текшириш керак.

Электр узатиб метал симлари остида машинани ишлатиш таъзиқланади.

Ҳар қандай кран, конструктив хусусиятларидан қатъий назар, ишлатилишдан олдин синаб кўрилиши ва қабул қилиб олиниши керак, кранни қандай шароитларда ишлатиш мумкинлигини аниқланиши керак. Ҳар қандай юкни кўтаришдан олдин унинг оғирлигини аниқлаш лозим. Стреланинг шу ҳолатида кран кўтара оладиган максимал вазнга яқин оғирликдаги деталлар икки приёмда кўтарилади. Юк аввало 20-30см баландга кўтарилади, шу ҳолатда подвескалар, кран тормозларининг турғунлиги ва яхши ишлаши текшириб кўрилади. Ишлаётган ҳар қайси машина вақти - вақти билан кўздан кечирилади ва текширилади.

ҲОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯ

Ўзбекистон Республикасида инвеститция хусусида қонуний ҳужжатлар 1991 йилдан бошлаб қабул қилинди ва ўтган вақт ичida улар анча такомиллаштирилди. Инвеститция тўғрисида Ўзбекистон Республикасида қабул қилинган қонунда кўрсатилишича, инвеститция бу иқтисодий самара (фойда, даромад) олиш ёки ижобий ижтимоий натижага эришиш учун сарфланадиган пул маблағлари, банкларга қўйилган омонатлар, қимматли қоғозлар (акция, облигациялар), технологиялар, машиналар асбоб-ускуналар, лицензиялар ва самара берадиган бошқа ҳар қандай бойликлардир. Бу иқтисодий таъриф инвеститциянинг бозор иқтисодиёти шароитида тўлалигича фаолият кўрсатишини аниқ тасдиқлайди. Жумладан, унда, биринчидан, инвеститциянинг ўзига ва инвеститция фаолиятининг объектларига кенг таъриф берилган; иккинчидан, инвеститциянинг бевосита иқтисодий ва ижтимоий самара олишга муқаррар боғлиқлиги таъкидлаб ўтилган. Демак, инвеститцияга бозор муносабатларидан келиб чиқиб берилган таърифнинг ўзидаёқ инвеститцион жараённинг ҳажми, асосий босқичлари, яъни

жамғармалар (ресурслар), қўйилма маблағлар (сарф-харажатлар), самара (даромад, фойда) аниқ ва равшан кўрсатиб ўтилган. Худди шу каби ёндашув инвеститцион фаолиятнинг бозор муносабатларига ўтиши учун замин яратади, бу еса, молиявий моддий ва маҳалий бойликларни қайта тақсимлашнинг вертикал ва горизонтал усусларидан бир хилда фойдаланишни таъминлаб беради. Иқтисодий категория сифатида инвеститция қуидагича таснифланади:

Бирламчи (авайланган) жамғарилган капитални кўпайтириш мақсадида капитални тадбиркорлик объектларига жойлаштириш;

Инвеститсион лойиҳаларни амалга ошириш жараёнида инвеститция фаолияти иштирокчилари ўртасида вужудга келадиган иқтисодий муносабатлардир.

Хорижий мамлакатларнинг тажрибаси ва инвеститция тўғрисида ўзимиизда қабул қилинган қонунларнинг таҳлилидан келиб чиқиб, инвеститциянинг шартли равишда учта турини ажратиш мумкин:

молиявий инвеститциялар;

моддий инвеститциялар;

ақлий (интеллектуал) инвеститциялар.

Моддий инвеститциялар таркибига асосий фондлар, яъни бинолар, асбоб-ускуналар, иншоотлар, коммуникатциялар ва бошқа турдаги асосий ишлаб чиқариш фондларининг актив ва пассив қисмлари киради.

Ақлий (интеллектуал) инвеститциялар миқдори жуда ранг-барангдир, яъни улар мулкий шаклидаги инвеститциялар ақлий меҳнатга оид шаклдаги инвеститциялар ва табиий ресурслардан фойдаланиш шаклидаги инвеститциялардан иборат.

Инвеститция киритищда, аввало:

- инвеститция фаолияти субъектларнинг мустақиллиги ва ташаббускорлиги;

- киритилаётган моддий неъматларга инвеститция мақомини бериш (фуқаро ўзининг эҳтиёжларини қондириш учун олган буюмлари инвеститция бўла олмайди);

- қонун билан белгиланган инвеститция фаолиятини амалга ошириш имконияти яратилиши зарур бўлиб ҳисобланади. Инвеститция ҳаражатлари фойда келтиришини аниқлашда номинал фоиз ставкаси эмас, балки реал фоиз ставкаси ҳисобга олинади.

Реал фоиз ставка нархлар даражасини ўзгаришини акс эттириб, номинал ставкадан инфлятсия даражасини айирмаси кўринишида аниқланади. Масалан, номинал фоиз ставкаси 16%га teng бўлса, инфлятсия даражаси йилига 12% ташкил этса, унда реал фоиз ставкаси 4% (16%-12%) ташкил этади. Агарда, бу миқдор кутилаётган соғ фойда меъёридан паст бўлса, инвеститция ҳаражатлари ўсиб боради.

Инвеститция муносабатларининг давлат томонидан тартибга солиниши хуқуқий шароитлар яратиш, ушбу фаолиятни юритиш учун кафолатлар бериш, бу фаолият субъектларини сугурталаш ва бошқа воситалар орқали ижтимоий ёки давлат манфаатларини амалга ошириш йўлида ташкил этилади. Инвеститция муносабатларининг моҳияти бу фаолият иштирокчилари доирасида ва даражасида ўз ифодасини топади. Ўзбекистон инвеститция фаолияти давлат томонидан тартибга солинади. Давлат инвеститция фаолиятининг қонунчилик негизини такомиллаштириш, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш обьектларини, солиқ ставкалари ва уларга доир имтиёзларни табақалаштирувчи солиқ тизимини қўллаш, нормалар, қоидалар, стандартларни белгилаш, монополияга қарши чораларни қўллаш, кредит сиёсати ва нарх сиёсатини ўtkазишга ва бошқа табиий ресурсларга эгалик қилиш ва улардан фойдаланиш шартларини белгилаш, инвеститция лойиҳаларини экспертиза қилиш механизмларини белгилаш ва бошқа йўллар билан бундай фаолиятни амалга оширади.

Бир давлатдан бошқа давлатга даромад олиш учун йўналтирилган ҳар қандай шаклдаги мулкни тўлақонли хорижий инвеститция дейишимиз мумкин. Аммо шундай мулк шакллари борки, биз уларни хорижий инвеститция дея олмаймиз. Масалан, элчихона чет давлат мулки ҳисобланади, ёки хорижий фуқаро шахсий уй сотиб олса бу хорижий шахс мулки ҳисобланади, лекин

хорижий инвеститция бўла олмайди. Хорижий инвеститциялар - бу чет эл инвесторлари томонидан юқори даражада даромад олиш, самарага эришиш мақсадида мутлақо бошқа давлат иқтисодиётининг, тадбиркорлик ва бошқа фаолиятларига сафарбар этадиган барча мулкий, молиявий, интеллектуал бойликларидир.

2016 йилда иқтисодиётимизга жалб қилинган инвеститциялар ҳажми 10,9 фоизга ўсида ва АҚШ доллари ҳисобида 14 миллиард 600 миллион долларни ташкил этди. Бунда жами капитал қўйилмаларнинг 21,2 фоиздан ортиши ёки 3 миллиард доллардан зиёдини хорижий инвеститция ва кредитлар ташкил қилди. Уларнинг тўртдан уч қисми тўрғидан-тўғри хорижий инвеститциялардир.

Инвеститция дастурини амалга оширишда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобидан йўналтирилган тўрғидан-тўғри хусусий инвеститцияларнинг йилдан-йилга фаол иштирок этаётгани барчамизга алоҳида мамнуният бағишлийди. Биргина ўтган йилда бундай инвеститциялар ҳажми 10,3 фоизга ўсиб, 4 миллиард 300 миллион долларни ёки жами инвеститциялар ҳажмининг қарийб 30 фоизини ташкил этди.

Жами инвеститцияларнинг 73 фоиздан ортифи ишлаб чиқариш соҳасига ва қарийб 40 фоизи машина ва ускуналар харид қилишга сарфланди.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган инвеститция сиёсатининг ўзига хос хусусияти маҳаллий хомашё ресурсларини чукур қайта ишлашни таъминлайдиган, юқори технологияларга асосланган янги ишлаб чиқаришларни ташкил этишга қаратилган инвеститция лойиҳаларига устувор аҳамият берилаётганида намоён бўлмоқда.

Фарғона туманидаги ўзгаришларни йўлларини ва тор қоронғу кўчаларни кенг, текис ва ёруғ йўлларга айлантирилиши эски паст уйлар ўрнига замонавий баланд уйларни қуриш мисол бўла олади. Шу билан бирга, таркибий ўзгартериш ва диверсификатция ҳисобидан вилоятда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 2016 йилга нисбатан 1,5 баробар кўпайди. Фарғона тумани азалдан маданият ва маърифат маскани бўлиб ривожланиб келган, ота-

боболаримиздан бизга мерос бўлиб қолган ва бугунгача сайқалланиб, келаётган урф–одатларимиз, миллий қадриятларимизнинг ривожланишда қадимий шахримизнинг ўрни бекиёс.

Инвеститция киритилиши мўлжалланган 40 та лойиҳанинг 20 таси жорий йилда амалга оширилади. Бунда ишлаб чиқаришни реал сектори корхоналарига 150,1 млрд. сўмлик (жами салмоқли 20%) хорижий инвеститциялар киритилади, шундан 113,6 млрд. сўм маблагни (15%) тўғридан-тўғри инвеститциялар ташкил этади.

Маҳаллий хом – ашё негизида материаллар ва бутловчи маҳсулотлар ишлаб чиқариш юзасидан 2014 йил Маҳаллийлаштириш дастурига киритиш учун 12 та янги лойиҳа паспортлари Республика Махсус комиссиясига тадим этилди.

Бунда Фарғонада 70 дан зиёд лойиҳалар амалга оширилиши билан қўшимча 41 млрд. сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилади. Шунингдек, 20 млн. долларга яқин валюта захираси тежалишига ва 300 нафар янги ишчи ўринлари яратилишига замин яратади.

Бундай кенг кўламли бунёдкорлик ишлари замирида, фақат халқимиз хаётини янада фаровон, юртимиз тараққиётини янада ривожлантириш ҳамда фарзандларимизни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан соғлом қилиб ўстириш, уларнинг баҳт саодати, фаровон келажагини кўриш, дунёда ҳеч кимдан кам бўлмайдиган авлодни тарбиялашдек эзгу мақсад ётганини кўриш мумкин. Бугун юртимизнинг барча ҳудудларида улкан бунёдкорлик ишлари, кенг қамровли ўзгаришлар амалга оширилмоқда. Тобора чирой очиб бораётган шаҳарлар, янгича қиёфага кираётган обод қишлоқлар кўпаймоқда. Кўп минг йиллик тарихга эга шаҳарларимиз ўзининг асрий салоҳиятини тиклаб, миллий ва замонавий меъморчилик анъаналари асосида янада қўркам қиёфа касб этмоқда. Фарғона тумани ривожланган саноати ва коммуникатсия тармоқлари, ижтимоий-иктисодий инфратузилмаси, бой меҳнат ресурслари билан мамлакатимиз тараққиётида алоҳида ўрин тутади. Айниқса, истиклол йилларида шаҳарнинг бу улкан салоҳияти қайта тикланиб, шаҳар йирик

ижтимоий-иктисодий марказлардан бирига айланиб бормоқда. Президентимизнинг 2012 йил 25 майда қабул қилинган “Фарғона шаҳарларини 2014 – 2016 йилларда реконструкция қилиш, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар дастурини тасдиқлаш тўғрисида” ги қарори асосида салмоқли ишлар амалга оширилмоқда.

Шаҳар инфратузилмасини ривожлантириш мақсадида газ, электр, иссиқлик ва сув таъминоти яхшиланди. Янгидан кабеллар ва қувурлар тортилди, зах сувлар кўтарилишининг олди олинди, мактаб, коллеж, институт ва бошқа муассасалар қозонхоналари таъмирланди. Шаҳардаги 27 йирик ва ўрта саноат корхоналарини замонавий асосда технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш, ишлаб чиқариш қувватларини ошириш мақсадида 242 миллиард сўмлиқдан ортиқ маблағ сарфлаш кўзда тутилган. Ижтимоий-иктисодий субектларга киритилиши мўлжалланган 40 инвеститция лойиҳасининг 20 таси жорий йил, қолгани эса кейинги икки йил ичida амалга оширилади ва қуриб битказилади.

Республикамизда хорижий пудрат ташкилотлари томонидон амалга ошириладиган ва эркин муомаладаги валютада ҳақ тўланадиган хорижий кредитлар ва грантлар ҳисобига молиялаштириладиган инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда, агар халқаро ва хорижий молиявий институтлар билан тузилган кредит шартномаларида ўзгача ҳол назарда тутилмаган бўлса, танлов хужжатларига ишлар (хизматлар) қийматининг камида 50 фоизи миқдорида ишлар (хизматлар)ни бажариш учун Ўзбекистон Республикасининг хўжалик юритувчи субъектлари-резидентлари иштирок этиши шартлари киритилади.

Ҳозирги кунда мамлақатимизда улкан қурилиш иншоатлари барпо этилмоқда ва таъмирлаш ишлари амалга оширилмоқда. Бунинг учун давлат бюджетидан катта миқдорларда пул маблағлари сарфланмоқда. Бунга мисол қилиб, биргина Андижон вилоятига Республика бюджетидан сувбенция ҳисобида 2003 йил мобайнида 16739000 минг сўм миқдоридаги маблағлар

ажратилиши режалаштирилиб, хақиқатда 100 фоиз ажратилиши таъминланган.

Фойдаланишга тайёр холда қуришда объектни маблағ билан таъминлаш, маблағ билан таъминлаш жадвалига мувофиқ буюртмачининг аванси (30 фоизгача), жорий маблағ билан таъминлаш (аванс бериш ҳисобга олинган холда 50 фоизгача), пудратчининг ўз маблағлари ва банкнинг кредитлари ҳисобига амалга оширилади. Пудратчи билан узил-кесил ҳисоб-китоб қилиш буюртмачи томонидан қурилиш тамом бўлгандан ва объект фойдаланишга топширилганидан, шу жумладан кредит олиш ва улар бўйича пудрат қурилиш ташкилотлари томонидан фоизлар тўлаш билан боғлиқ харажатлар қоплангандан кейин амалга оширилади.

Объектларни фойдаланишга тайёр холда қуришда тугалланмаган ишлаб чиқариш харажатлари объект фойдаланишга топширилгунга қадар пудратчининг балансида бўлади ва унинг солиқ солинадиган базасига киритилмайди. Белгиланган тартибда тасдиқланган қурилишларнинг аниқ мўлжалли рўйхати капитал қўйилмаларнинг тасдиқланган лимитига мувофиқ объектлар қурилишининг аниқ рўйхатида назарда тутилган қурилиш учун банкларнинг кредитларини жалб этишда пудратчи учун асос бўлиб ҳисобланади.

Тасдиқланган Инвестиция дастури бўйича капитал қўйилмаларни молиялаштириш лимитининг (аванс тўлангандан ва 50 фоизгача миқдорда жорий молиялаштирилгандан кейин) қолган қисми тасдиқланган лимитлар доирасида марказлаштирилган манбалар ҳисобига аниқ мўлжалли қурилишлар рўйхатларга киритилган объектларда ишлайдиган пудрат ташкилотларини кредитлаш учун кредит ресурслари ҳосил қилиш манбаи сифатида вақтинчалик асосида, ойма-ой хизмат кўрсатувчи банкларга берилади.

Маблағ билан таъминловчи органга буюртмачи томонидан қўйидагилар тақдим этилади:

- қурилишларнинг аниқ мўлжалли рўйхати (лойиха-қидирув ишларининг аниқ мўлжалли рўйхати);
- қурилишнинг титул рўйхати;

- буюртмачи билан пудратчи ўртасида тузилган шартнома нусҳаси;
- қурилиш таваккалчиликларини сугурталаш юзасидан пудрат ташкилоти томонидан тузилган шартнома нусҳаси ва танлов савдолари натижалари тўғрисида буюртмачининг ҳисоботи;
- Ҳар қайси инвестиция лойихасини амалга ошириш учун очилган молиялаштиришнинг ҳар бир ҳисоб рақами бўйича банк реквизитлари тўғрисидаги маълумотлар.

Маблағ билан таъминловчи орган буюртмачи томонидан тақдим этилган хужжатлар асосида ушбу Низомда назарда тутилган тартибда инвестиция лойихасини маблағ билан таъминлашни амалга оширади. Хизмат кўрсатувчи банк билан ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун буюртмачига ҳар қайси қурилиш обьекти бўйича "талаб қилиб олинадиган" алоҳида иккиламчи депозит ҳисоб рақамлари (кейинги ўринларда молиялаштириш ҳисоб рақамлари деб аталади) очилади. Молиялаштириш ҳисоб рақамларидан буюртмачи таъминоти бўйича харажатларга маблағ тўланишига йўл кўйилмайди. Молиялаштириш ҳисоб рақамидан қурилишнинг титул рўйхатига ва унда кўрсатилган капитал кўйилмалардан фойдаланиш йўналишларига мувофиқ бўлмаган тўловларни амалга ошириш тақиқланади.

Жорий маблағ билан таъминлаш маблағ билан таъминловчи орган томонидан амалда бажарилган қурилиш ишлари хажми ҳисобга олинган холда ҳар ойда 20-кундан кечикмай амалга оширилади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 12 сентябрдаги 395-сонли қарорига асосан Ягона буюртмачи функциялари такомиллаштирилган бўлиб, бу вазифаларнинг асосийлари, бирламчи рұҳсат берувчи лойиха ва танлов хужжатларини тайёрлаш, маркетинг қурилиш дастурини тайёрлаш ва танлов ишларини ташкил этиш, лойиҳаларни бошқариш ва қурилишни техник кузатиш, молиялаштириш ва хўжалик шартнома муносабатларини ва юридик маслаҳат ишларини бажариш вазифалари аниқ белгилаб берилган.

Хисобот йилида таълим соҳасини ривожлантириш ва ислоҳ этиш масаласи доимий равища эътиборимиз марказида бўлди.

Таълим-тарбия соҳасининг яхлит, узлуксиз тизимини шакллантириш ва мустахкамлаш, жумладан, умумий ўрта таълимдан бошлаб ўрта маҳсус, касб-хунар ҳамда олий таълимгача бўлган барча босқичларда юксак билимли ва малакали касб тайёргарлигига эга бўлган авлодни тарбиялаш жараёнини такомиллаштириш ишлари изчил давом эттирилди.

Бу борада умумтаълим мактабларининг 9-синф битиruvchilarini, айниқса, қишлоқ жойларда, олис аҳоли пунктларида яшайдиган қизларни касб-хунар коллежларида ўқишга тўлиқ жалб этиш масаласини текшириш бўйича олиб борилган кенг кўламли ишлар муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Янги касб-хунар коллежлари ва уларнинг филиалларини қуришниҳоясига етказилди. 2012–2013 ўқув йилида мамлакатимизда 12-йиллик мажбурий таълимга ўтиш тўлиқт аъминланди.

Касб – хунар коллежлари битиruvchilarini иш билан таъминлашга алоҳида эътибор қаратилди. Ушбу коллежларнинг иш берувчи корхоналар билан кооперация алоқаларининг турли шаклларидан фойдаланиши, бу масалага туман ва шаҳар жамоатчилигини жалб этиш мазкур вазифани адо этишнинг энг муҳим, ҳал қилувчи йўналиши бўлди.

Амалга оширилган чора-тадбирларнтижасидаколлежларнитугатган 450 минг нафардан ортиқ битиruvchi иш билан таъминланди, уларнинг 43 фоизи ўзлари ишлаб чиқариш амалиётини ўтаган корхоналарга ишга жойлашди.

Бу масалани янги босқичга кўтаришга алоҳида эътибор берилмоқда. Коллеж битиruvchilari ўз ҳолатига ташлаб қўйилган. болалар иш сўраб юриши ҳеч қандай қолипга сиғмайди. Ҳаётда адолат ўрнатмаса, прокуратуга алоҳида топшириқ, битиruvchilar бўйича нотўғри маълумот берилган раҳбар шахсларни нисбатан чора кўриш таъкидлаб ўтилди. Одамлар кайфияти ўзгармоқда. Барқарорлик, одамлар ишонч, ижтимоий фикр ўзгарганлигини кўриш мумкин. Давлат хокимиyatiга, назорат ва тафтиш идоралариiga қандай қарамоқда. Демакратик дегани адолат. Расмиятчилик ва хўжакўрсинга

қилмаслиги керак. Вилоят, туман ва шаҳар хокими, унинг эгаси дегани ҳамма нарсага жавобгар, бу туманини тақдири, юрагидан ўтиши кераклиги таъкидланди.

Маданий ва тарихий обидаларни, коммунал соҳа обьектлари ва тармоқларини таъмирлаш ҳамда ободонлаштириш ишлари давом этмоқда. Фарғона шаҳрида ҳам жуда кўп шаҳарни ўзгаришига сабабчи бўлаётган бинолар қад ростламоқда, бунга мисол қилиб марказда қурилган “Санъат саройи”, “Ахмад Фарғоний” кўчаси ва шунга ўхшаш маъмурий, маданий-маиший биноларни қайта таъмирлаш, асл ҳолига келтириш ишларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Айниқса, нафақат шаҳар маркази балки шаҳар ташки қисмлари ҳам тобора кўркам ва мафтункор тус олмоқда. Бу ерда ёшлиар учун дам олиш маскани барпо этилмоқда. Бу ерга замонавий аттракционлар, янги кўринишдаги фавворалар ўрнатилади, сервис хизматлари йўлга қўйилади.

Лойиҳаланган бино биз чет эл инвеститцияси орқали киритилган қурилиш техникаси, машина ва механизмларидан кенг фойдаландик. Бу орқали биз ишчи кучи, меҳнат сарфи, қурилишни давомийлигидан ва иқтисодий жиҳатдан тежамкорликка эришдик.